

SÖRMLANDS- LÅTEN

Nr 3 2012

Medlemstidning för Södermanlands Spelmansförbund

Sörmlandslåten 3/2012

Medlemstidning för **Södermanlands Spelmansförbund**

c/o Ulf Lundgren

Kyrkogårdsvägen 4, 152 40 Södertälje

postgiro: 12 24 74-0

org.nr. 818500-9233

Ansvarig utgivare: Lars Tull, 016-51 01 80, 076 630 88 66, astoria@lihr.se

Redaktion: Birgitta Stenberg (birgitta@famstenberg.se), Ulf Lundgren (ulflundgren@telia.com),

Annelie Sandell (annelie.sandell@glocalnet.net)

Styrelseledamöter:

Ordförande: Lars Tull, 016-51 01 80, 076 630 88 66, astoria@lihr.se

Vice ordf: Christina Frohm, 08-85 26 69, 070 717 42 51, christina.frohm@swipnet.se

Kassör: Ulf Lundgren, 08-550 864 64, 073 855 33 55, ulflundgren1736@gmail.com

Sekreterare: Lennart Nordin, 0155-26 64 11, 070 238 97 97, lnordin@glocalnet.net

Ledamöter: Jenny Tidman, 070 256 40 66, jenny.tidman@strangnas.se

Sunniva Abelli, 070 998 94 77, sunniva.abelli@gmail.com

Leif Epel, 08-93 84 22, leffe@epel.se

Inga-Britt Epel, 08-93 85 22, ibr@epel.se

Suppleanter Markus Kviberg, 070 768 11 20, markus.kviberg@gmail.com

Pär Andersson, 016-34 44 95, 076 580 27 82, perason62@gmail.com

Bidrag till kommande nummer av tidningen skickas till Birgitta Stenberg, Metesgatan 6, 152 59 Södertälje. Elektroniska bidrag till tidningen vill vi ha som word-fil eller text-fil till birgitta@famstenberg.se.

Använd om möjligt Times New Roman, stl 11 med 1,5 i radavstånd. Bifoga gärna bilder (i jpeg-format som separata filer), det lättar upp och gör det enklare att läsa tidningen. Vi förbehåller oss rätten att redigera insända bidrag.

Annonser om evenemangskickas till markus.kviberg@gmail.com, som lägger upp dem på www.sormlandsspel.se där all aktuell information återfinns.

Manusstopp: 30 december - 30 mars - 30 augusti

Framsida: Maria Munkhammar, foto Dansinspiratörerna

Övriga bilder från respektive artikelförfattare om inget annat anges.

Kort presentation av styrelsen

Lars Tull

nybliven ordförande ser som sin uppgift att samordna och släppa fram alla goda krafter och initiativ som finns i styrelsen och förbundet

Lennart Nordin

sekreterare i spelmansförbundet. Nyckelharpspelman, bor i Nyköping och har spelat folkmusik sedan 1979.

Ulf Lundgren

kassör sedan två år, men tidigare även tio år på 80/90-talet. Uppväxt i Eskilstuna men bor numera i Södertälje

Christina Frohm

vice ordförande. Har varit verksam som lärare på Kulturskolan men är numera pensionär. Ledamot i zornmärkesjuryn. Spelar gärna till dans.

Leif Epel

Kom på tidigt 60-tal i kontakt med folklig dans via Henry Sjöberg och SGUs folkdanslag. Folkmusiken fick Arne Blomberg mig till att öppna öronen för.

Inga-Britt Rosén Epel

till yrket arkivarie och sitter nu och sorterar förbundets protokoll och brev.

Per Andersson

född och uppväxt strax söder om Järvsö i Hälsingland, men bor nu i Eskilstuna.

Markus Kviberg

Markus Kviberg (före detta Eriksson) har suttit i styrelsen sedan 2008. Markus är en fiolspelman från Trosa som har spelat folkfolkmusik sedan barnsben

Jenny Tidman

Smålänning bosatt i Malmköping sen 10 år. Utbildad fiollärare med inriktning Svensk Folkmusik. Arbetar på Strängnäs Kulturskola som stråklärrare och driver på fritiden en keramikverkstad.

Sunniva Abelli

25 år, från Bromma, spelar nyckelharpa. Avslutade nyligen en treårig folkmusikerutbildning på Kungliga Musikhögskolan. Tycker om västerbottenska polketter, mörköpolskor, vallåtsimprovisation och att dansa. Gärna slängpolska eller flamenco.

Ja då kan vi lägga sommaren 2012 till handlingarna och jag kommer att minnas den som sommaren som aldrig kom.

Jag har väntat och hoppats men nu ger jag upp det är september och termometern visar att nu är det höst igen.

Jag har varit på tre spelmansstämmor: Julita, Brevens bruk och Sparreholmsträffen.

Julitastämman firade i år 85-års jubileum och jag hade äran att hålla invigningstalet.

Jag tyckte att det var naturligt att blicka tillbaka och till ovärderlig hjälp hade jag hemsidans utmärkta arkiv att tillgå med tidningsartiklar och filmer som hjälpte mig att komma i stämning och skapa en bild av tiden vid Julitastämmans tillkomst.

Jag hörde många fina framträdanden och särskilt roligt var det med gästerna från USA.

Det var en härlig känsla att få stå och spela bas på en scen helt fullpackad med spelglada musikanter. Tack alla för en härlig dag och ett särskilt tack till Ingvar som så utmärkt lotsade publiken genom programmet.

Brevens bruk är i sig en riktig pärla med vacker och intressant bruksmiljö.

Tyvärr kunde jag inte stanna särskilt länge men jag hann vara med och spela i allspelet och så hade jag en högtidstund när jag tillsammans med min munspelade företrädare Bosse Gabrielsson fick spela duett efter ett runthörnet rep på 5 minuter.

Som extra bonus såg jag i fiket för första gången Sveriges unionsflagga i verkligheten

Sparreholmsträffen lockar många ungdomar och det gör mig varm om hjärtat när jag ser spelglädjen och entusiasmen hos nästa generation spelmän.

Ledarna/ lärarna gör ett fantastiskt jobb som i förlängningen gör att vårt förbund kan leva vidare.

Tänk om vi med våra stämmor kunde nå ut till en betydligt större publik?

Här har jag och styrelsen nåt att fundera på. Marknadsföring idag är nåt helt annat än för bara några år sen.

Vi måste nog även fortsättningsvis använda oss av annonser osv. men även använda oss av "sociala medier" Problemet kan vara att stora delar av vår publik i likhet med mig inte använder sig av dessa moderniteter.

Lev väl i höstrusket

Lars Tull
ordf.

Lasse har träffat ordföranderna från Närke och Västmanland för att diskutera möjligheterna att arrangera allsvenskan i vårt distrikt.

Bilden från vänster.
Ann-Britt Sommer, Västmanland
Lars Tull, Södermanland
Gunnel Sandberg, Närke

På en berättarfestival för några år sen uppträdde en man klädd i björnskinnsmössa och en färggrann vävd ylle mantel, med höga stövlar och svarta byxor. Han gav ett mycket exotiskt intryck, och hans berättelser på hälsingemål var också rätt udda. Jag lyssnade och blev nyfiken. Vi kom i samspråk och jag fick veta att han kom ifrån norra Hälsingland, från en släkt med mycket gamla anor och traditioner. Mitt i vårt samtal dök det upp ett ord, "gråtsång". Det visade sig att han var den sista länken i en tradition som hade följt med från Karelen, ända från trettonhundratalet och rätt in i vår tid. Jag frågade bums om det skulle vara möjligt för mig, som visserligen har en smula finnförfäder, men inte vet så värst mycket mer än så, och ännu mindre har stött på gråtsång, om det var möjligt för mig att få veta mer, kanske lära mig. Jag har i hela mitt liv sjungit, har både spel- och sångtraditioner hemifrån, men aldrig mött någon levande gråtsångare. Anders Sandkvist blev nog nästan lika lycklig som jag, eftersom ingen av hans släktingar velat ta upp traditionen. Ändå tog det flera år innan vi gjorde slag i saken, nu har det blivit av och jag är fortfarande förundrad!

Catarina Abelli

Vi är fem kvinnor som samlas hemma hos Bissa Abelli på Öllösa gamla skola (Stjärnhov) helgen 28-30:e september. Med oss har vi den gammalkarelska berättaren, hövdingen, gråtsångaren, prästen, auktionsförättaren, restaurangarbetaren och f.d. hemtjänstpersonalen och brandmannen Anders Sandkvist.

Anders kommer från Ramsjö i Hälsingland och tillhör den gammalkarelska klanen Niskavuori där han är hövding. Han är uppvuxen i ortodox tro och starka strikta traditioner som funnits kvar sedan hans förfäder kom från Uralbergen till Karelen där de byggde upp gårdar och byar. 1319 -1320 blev de evakuerade och gick över isen på Bottenhavet till Sverige.

På fredagskvällen börjar vi med att äta middag och sen går vi upp i slöjdsalen där Anders börjar sjunga och berätta om gråtsångerskor och all tradition kring dem. Gråterskorna har varit självklart förekommande vid varje dop, bröllop och begravning. Vid dopet begråts smärtorna vid födseln, vid bröllopet avskedet av dottern och vid begravningen självklart den döde. Nu är det inte många av klanmedlemmarna som behärskar tekniken eller sjunger offentligt mer än Anders och hans syster. Gråterskorna var annars alltid kvinnor men Anders har lärt sig sjunga för att bevara kunskaperna. Han är mer än villig att lära upp oss intresserade svenskar.

Gråtsång sjungs inte med bart huvud, säger han, och tar fram vackra blommiga huvuddukar. Han lindar själv en sjal kring sitt huvud, precis som han sett sin mamma göra när hon skulle sjunga. Vi sätter på oss sjalarna.

På lördagen börjar vi lära oss sånger och sjunger dem mest på svenska men också på karelska. Vi använder oss av försångar-formen och övar på att snyfta mer och mer vartefter sången blir mer sorglig. Vi hulkar och

spelar teater. Krokodiltårar kallar Anders det. Han ger oss beröm.

Från början känns det konstigt att låtsasgråta när jag sjunger. Konstlat och överdrivet. Men Anders visar hur vi ska slå oss på bröstet eller luta huvudet i handen. Det hjälper till. Jag börjar få en fysisk känsla av sorg och det blir lättare att komma i stämning. Den gälla rösten som vi sjunger med lyfter den dramatiska stämningen och går lätt att kombinera med ett litet yl här och var.

Framåt kvällen börjar samtalen mer och mer handla om hans kultur och de starkt patriarkala traditioner

som fortfarande lever kvar. 12 klaner och 7 stammar av de gammalkarelska ättlingarna finns idag kvar i Sverige. Bara Anders klan är fortfarande "ren" från annan svensk inblandning. För att förhindra inavel görs äktenskap upp mellan föräldrarna. De har alltid arbetat med jordbruk och levt separat i byar i Hälsingland och Gästrikland. Numera lever många förstås till viss del i samhället genom arbete, men kvinnornas plats anses fortfarande vara i hemmet. De gifts bort tidigt och flickor utbildar sig mycket sällan vidare efter gymnasiet.

Våra diskussioner blir en smula hätska, det är svårt för oss feminister att förstå eller acceptera Anders skildringar eller åsikter. Men samtidigt är de så fascinerande att vi verkligen inte vill sätta punkt för mötet. Så här har vårt samhälle också sett ut. Kunskapen om dessa traditioner har ett värde, även om vi inte tycker om det vi hör. Gråtsången är gammalmodig men känns ändå otroligt viktigt att ta vara på.

På söndagen kommer det slutgiltiga provet. Vi tar fram en kista som Bissa har stående i salen. Den är lite väl kort för att kunna vara en likkista, men eftersom sången vi sjunger handlar om fången Stenka Razin som blev torterad och lemlästad så passar det ganska bra. Vi ställer oss framför kistan och Anders härmar en klockringning. Sen sätter försångaren igång. "Volga volga manastretjin..." och nästa stämmer in. På tredje strofen är alla med unisont och vartefter med improviserade stämmor. Vi lägger händerna på kistan. Vi lutar huvudena i händerna. Vi dunkar oss på bröstet. Vi dunkar på kistlocket. Vi ylar och snyftar och hulkar.

Det är en häftig känsla att faktiskt komma lite i extas. Det blir lite äkta. Ögonvrån blir lite våt. Sorgen finns där djupt in i oss alla och de fysiska gesterna lockar fram känslorna.

Jag tänker på vanliga svenska begravningar och det som ibland nästan blir lite för vackert, lite för mycket frid, lite för mycket tröst. När en gammal människa dör finns kanske inte så många tårar eftersom döden kom som en befrielse. Men djupt där under finns ändå sorgen över att en människas tid runnit ut, saknaden efter en tid som var.

Det är skönt att få gråta, och skönt att få göra det ordentligt, även om det någonstans börjar med teater. Jag känner att jag fått tillgång till något viktigt som jag gärna tar med in i mina svenska ritualer. Kanske kommer jag inte att sjunga det sorgligaste sorgliga på ett bröllop (eller gör jag det...?). Men jag tar med mig erfarenheten av att glädje och sorg är så tätt sammanlänkade och att båda får plats i de stora livshändelserna. Jag tar med mig erfarenheten av att vi har så många kulturer i vårt land som lever på så vitt skilda sätt. Och jag tar med mig erfarenheten av att argumentera om kvinnors rätt till utbildning med en som är född och uppvuxen i Sverige och vars släkt bott här sedan 1300-talet. Och att det är värt att lära känna varandra oavsett hur vi ser på familjers strukturer, sociala ordningar eller hierarkier.

I våra kulturyttringar kan vi både mötas och hitta förståelse. Upplevelsen av att sjunga tillsammans känns stark och omtumlande.

Sunniva Abelli (medlem och styrelseledamot)

Varje år hålls sedan flera år tillbaka ett ungdomsläger i samband med Korrö folkmusikfestival. Sverige spelmäns riksförbund skickar då dit 2-4 stipendiater från de olika spelmansförbunden. I år fick Sörmland möjlighet att skicka 2 stycken deltagare. De utvalde blev Maria Munkhammar från Strängnäs och Erik Jacobsson från Gnesta.

Både Maria och Erik är vana folkmusiker som bl.a. varit med på Låtläger Sörmland många gånger. De fick tillsammans med unga folkmusiker från hela Sverige lära sig en massa låtar, sånger m.m. Kursen pågick från tisdag – torsdag samma vecka som festivalen ägde rum.

Kursens deltagare var sedan delaktiga i festivalen med att spela till dans flera kvällar och på lördagen hade de sedan en konsert på en av scenerna.

Eftersom Maria och Erik var där på stipendium, så fick de också spela solo på konserten. Maria spelade ”Ulrikas snoa” på fiol som Erik kom in och kompade till, på sin bouzouki. Han fortsatte sedan att spela en slängpolska, ”Amerikanarn”. Båda gjorde ett mycket gott intryck!

Det var dock inte bara Maria och Erik som kom från Sörmland, en stor andel av lägerdeltagarna var faktiskt från Sörmland.

Kul att det finns så många duktiga unga folkmusiker i vårt landskap!

Den här gången vill jag börja med att gratulera Karin Eriksson Back till landstingets kulturstipendium. Ett ännu större GRATIS går till Arne Blomberg som medaljerats för det han gjort och fortfarande gör för att göra förbundets samlingar digitalt tillgängliga. Det är otroligt hur kombinationen idealism-intresse-kunskap och tid har koncentrerats till en person.

Sedan över till en frågeställning som förföljt mig under större delen av mitt liv som spelman – detta om hur det lät förr. Det finns i och för sig en del skrivna källor som beskriver hur det kunde låta men det är bara ord och därmed är man utlämnad till den skrivandes uppfattning. Då jag vill veta så räcker inte det. Inspelningar finns ju från början av 1900-talet och de speglar nog ganska väl klangerna från andra halvan av 1800-talet, men jag vill veta mer.

Hur klingade det när August Widmark stämde upp till spel? Han var ju sin tids skickligaste spelman i Södermanland enl. samstämmiga vittnesmål från tiden han var verksam. *Kanske har hans spelstil bevarats till våra dagar mitt framför ögonen på oss utan att vi tänkt på det.*

Widmark hade många elever. En del av dem blev föremål för de tidiga upptecknarnas intresse men då gällde det att bevara melodier-na. Spelsättet, ornamentiken och

sättet att behandla stråken nämns aldrig, samt att göra inspelningar på 1920-30-talet var en mycket komplicerad historia. Så därför sänder jag ett stort tack till Yngve Laurell och andra för era vaxrullar och lackskiveinspelningar. Men, som jag antydde, de inspelningarna är det tidiga 1900-talet eller det sena 1800-talets klanger.

Albert Boström var en av det sena 1800-talet och tidiga 1900-talets mest namnkunniga spelmän i sitt område i landskapet. Sonen Ivar, född 1886, berättade att Widmark en gång kom till ett ställe i Julita för att spela. Han frågade då om han fick någon till hjälp, jodå, hjälpspelmannen skulle vara Albert i Trosa, en då 14-årig tonåring. *Dä ä bra*, lär Widmark ha sagt, *dä ä en riktig spelman och ingen bonnfilare*. Detta var säkert inte enda gången Albert spelade ihop med legendaren och det är nog ingen grov chansning att anta att Albert, i sitt spel, inspirerades och härnade storspelmannens sätt att framföra sin musik. Det framgår dock inte att Albert var Widmarks elev.

Ivar, Alberts son, fick enl. egen utsago inte lära sig spela av sin far. Han lärde aldrig ut ett stråckdrag, sade Ivar en gång. Han fick i stället på egen hand försöka härma efter så gott han kunde. Där har vi länkarna från Widmark till våra dagar.

Det som framför allt var eget för Ivar var hans sätt att behandla

Foto: Jonas Stenberg

stråken. De flesta uttrycken i hans spel kreerade han genom att förändra stråkhastigheten och väldigt lite genom tryckförändringar, en stråkteknik som passar utmärkt för spel på natursena som var strängmaterialet på Widmarks tid. Stråkens utseende var dock densamma.

För att gå så långt jag kunde i mitt sökande efter den äldre klangen köpte jag en gammal 1700-talsfiol försedd med strängar av just natursena, även E-strängen. Den stora skillnaden i spelsätt upptäckte jag var just stråkföringen. Inte pressa utan i stället mycket större hastighetsvariationer, en stor skillnad mot att spela med modernt strängmaterial.

Då såg jag Ivar Boströms spel med andra ögon. Tänk om det fanns ett eko av Widmarks spel i Ivars sätt att behandla fiol och stråke.

Lyssna på Ivars spel, det finns på skivan Spelmanslåtar från Södermanland. Eller leta i förbundets arkiv, där finns fler inspelningar med Ivar.

Två uppteckningar efter Boström av samma låt. Den första är gjord av Gustav Wetter, den andra av C.G. Axelsson. Jag har sett ytterligare två uppteckningar av samma melodi. En finns i Millerste Karls uppteckningar från Österåker och den andra i närkesdelen av Svenska Låtar. Spelmannen där meddelade att låten ursprungligen kom från en sörm-landsspelman som hette Widmark./Ingvar Andersson

506. Gamla kväsarvals, spelad av fadern.

32.

Nr 21. Vals.

Boström påstod, att kompositören till "Kväsarvals" stulit denna låt och "förevanskat" den.

Låtläger 2012

Måndagen 25/6 var det dags igen!

42 förväntansfulla ungdomar i åldrarna 10-17 år anlände vid lunchtid till Ansgarsgården utanför Flen.

På plats för att ta emot dem fanns som så många år tidigare; undertecknad (Åsa E Jacobsson), Karin Eriksson Back, Ing-Marie Sundin och Tove Pettersson. Nya lärare för i år var Daniel och Emma Reid. Daniel och Emma hade också med sig sin 1-åriga dotter Lilly, som snabbt utseddes till lägrets lilla maskot! Elin Åström Johansson var också med som en extra hjälpende hand! Den härliga maten lagades även detta år av Barbro Nihlén

Hela veckan fylldes av sång, spel och dans. Ibland alla tillsammans och ibland i mindre grupper. Men även en hel del bad, fotboll, prat och bus hanns också med!

Ett nytt och lyckat inslag i årets läger var nattvakterna/gästerna! Varje kväll lagom till middagen kom 1-2 medlemmar från spelmans-förbundet.

De var sedan med på "kvällsmusiken" är en stund på kvällen då alla deltagare får möjlighet att visa eller spela ngt. Det kan bli allt från kortspelstrick till låtspel och dans. Våra gäster fick då, förutom att njuta av alla uppträdanden, berätta lite om sig själva och spela för ungdomarna. Gästerna bodde sedan kvar över natten, vilket var ett stort stöd för oss ledare då vi lugnt kunde gå och lägga oss och sova hela natten för att vara härligt laddade till nästa dag.

Onsdag eftermiddag fick lägret storfrämmande av gästartisterna; Mia och Mikael Marin.

De höll en mycket uppskattad konsert och workshop för ungdomarna.

Som vanligt avslutades låtlägret med en fantastisk konsert för nära och kära, som innehöll ett urval av låtar, sånger och danser deltagarna lärt sig under veckan!

Vi ser fram mot Låtläger 2013.

/Åsa E Jacobsson

www.sormlandsspel.se

Södermanlands spelmansförbund har fått en ny hemsida.

Där finns också ett kalendarium där alla evenemang som kommer web-admin tillhanda publiceras.

Maila markus.kviberg@gmail.com för bidrag till kalendern.

Ta gärna en titt på hemsidan, där kan man bl a läsa om Arnes Blombergs utmärkelse och Karin Eriksson Backs.

Polonäs, tillaägnat Seth Carlsson 3.10.1959.

En komposition av Gustaf Wetter.

Höger Henning André och till vänster stipendiaten Harald André

Spelmansstämma - Nyköpingshus

Lennart Nordin

Årets Spelmansstämma i Nyköpingshus gick av stapeln den 12 augusti. Regnet hängde i luften och släppte då och då under stämmans gång några regnskurar över borggården. Såväl publik, spelmän och dansare slapp dock att bli blöta eftersom borggården under sommaren är försedd med ett uppspänt tak av några slags grova presseningar.

Ulf Lundgren ledde allspelet med uppskattningsvis 30-talet deltagande spelmän och antalet åhörare uppgick till ca 100-150 personer.

Årets speciellt inbjudna spelmän var i år Brodén's Kapell som består av riksspelmännen Lena och Christer Odén från Härad samt Ola Brostam från Eskilstuna. Deras framträdande var höjdpunkten på stämman, men flera andra enskilda spelmän och grupper visade också med sitt musicerande att det finns en bredd av spelmän som håller en god nivå. Varje år delar Spelmansgillet ut ett stipendium till någon ungdom i Nyköpings kommun som studerar musik då i första hand folkmusik. Årets stipendiat heter Harald André som bl a spelar fiol och en del andra instrument. Hans bror Henning som också var närvarande på stämman fick tidigare i år ett stipendium av Eric Sahlströminstitutet i Tobo. Det innebär att han fick delta i den populära spelkursen i Ekebyholm vecken efter midsommar.

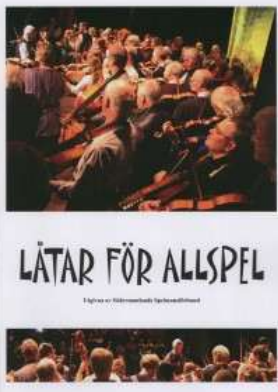
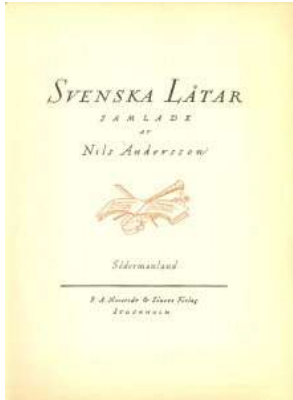
REA på förbundsmaterial

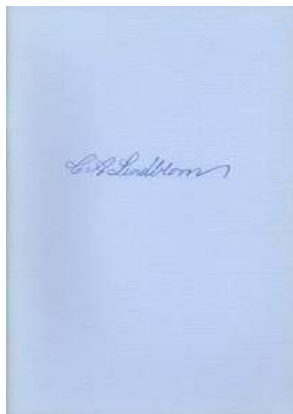
Saknar du någon av förbundets utgivningar? Passa då på att fynda för nu reas allt material ut. Fram **till årsskiftet** har du möjlighet att handla till ett kraftigt reducerat pris. Notera att det av vissa exemplar endast finns ett fåtal kvar, så det är först till kvarn som gäller. Nedan visas ett litet urval av befintligt material och komplett förteckning hittar du i "Butiken" på förbundets hemsida – www.sormlandsspel.se

Skicka din beställning till Leif Epel:

leffe@epel.se , alt: Olaus Magnus väg 64, 12138 Johanneshov

Du får sedan ett paket med faktura på posten. Porto tillkommer på angivna priser.

	Låtar för allspel. Pris: 100:-		50 Sörmlandslåtar för två violiner. Pris: 20:-
	Svenska Låtar, Södermanland. Pris: 20:-	 Eriksson. Pris: 20:-	

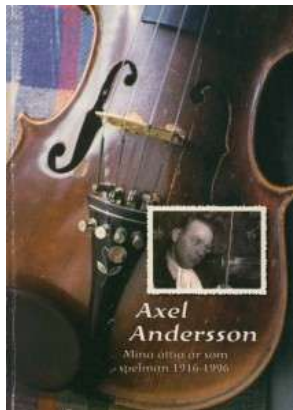
Carl August Lindblom

Pris: 20:-

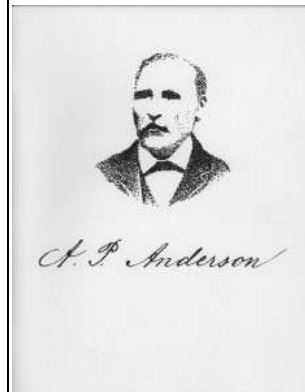
August Karlssons låtar

Pris: 20:-

Axel Andersson – mina åttio år som spelman

Pris: 20:-

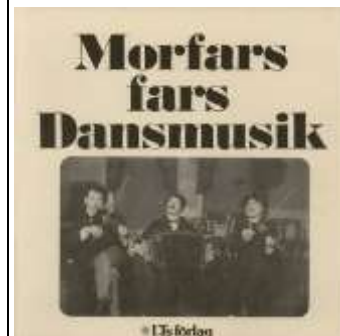

A. P. Anderssons uppteckningar

Pris: 20:-

Sörmländska visor, del 1-3. Pris: 10:- per del, 20:- för alla tre.

Morfars fars Dansmusik.

Pris: 20:-

www.sormlandsspel.se

